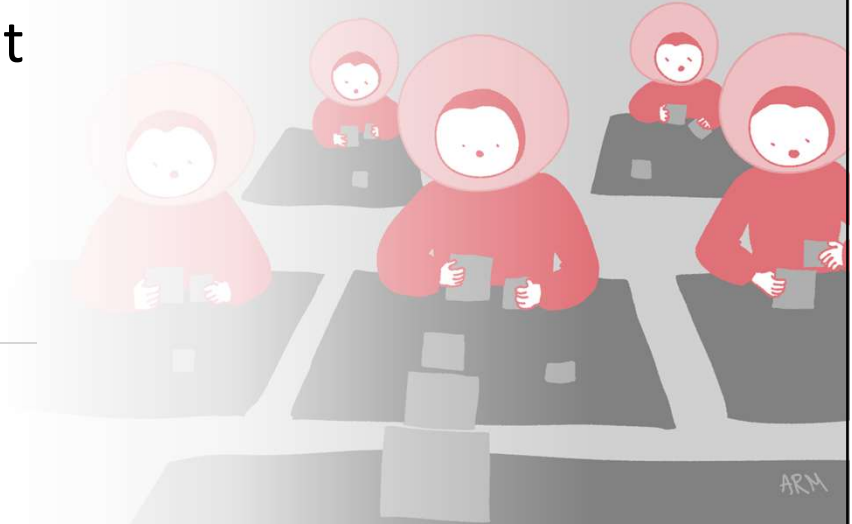

Hannah Arendt Totalitarisme

2

Petra Bolhuis
Maieutiek 2026

1

Wanneer plaatst Arendt het Totalitarisme ?

Het begint wanneer totalitaire bewegingen de macht in handen krijgen gesteund door de massa.

- 1929 Rusland de tweede revolutie.
- 1933 Duitsland.

De massa weet wel degelijk van de misstanden waarmee deze bewegingen aan de macht komen, aldus Arendt (noot 1 blz. 63).

Hersenspoelen noch onwetendheid spelen een doorslaggevende rol.

2

Maieutiek_Totalitarisme_2026

2

Context waaronder het ontstaat:

- Eerste wereldoorlog; Shellshock en landverhuizingen, herstelbetalingen,
- Beursval Wall Street gevolg; versnelde terugbetalingen en het gelijk van Marx,
- Wetenschappelijke ontwikkelingen; popularisering en nihilisme,
- Dansen op de vulkaan in Duitsland (Berlijn),
- Honger in Rusland en revolutie op revolutie,
- Eugenetica als weg naar een beter wereld,
- 'Alles moet stuk', als tussenfase op weg naar een beter wereld.

3

Maieutiek_Totalitarisme_2026

3

De Verlichting

- Arendt ziet de ontwikkelingen van het totalitarisme ook als een effect van de Verlichting. Zie citaat "Antisemitisme (en niet Jodenhaat), (...) in een betere toekomst-, vergeefs. (T. Blz 42)
- Veel anderen zagen het meer als een tijdelijke terugval (en eugenetica als één van de oplossingen) of een vernietiging van het bestaande zodat er iets nieuws kon ontstaan.
- Deze vorm van totalitarisme kan alleen als eerst de Franse revolutie en de Verlichting zijn geweest: de idealen van gelijkheid en hun perverse uitzonderingen daarop spelen daarbij een rol.

4

Maieutiek_Totalitarisme_2026

4

Waar ligt de basis van de vatbaarheid voor deze beweging?

- Burgerlijke vrijheden kunnen slechts iets betekenen binnen een klassenmaatschappij of hiërarchie.
- Die wordt verbroken in Duitsland en Rusland en dan is parlementaire representatie feitelijk onmogelijk geworden.
- Na WOII gebeurt dat in heel Europa, stelt Arendt.

5

Maieutiek_Totalitarisme_2026

5

De bourgeoisie en de sterke leider

- De bourgeoisie was apathisch, competitief en op zelfverrijking gericht,
- Bourgeoisie had het bestuur aan de aristocratie overgelaten, maar werd nu vijandig t.o.v. eigen instituties,
- De burgers vragen dictatoriaal en monopolistisch gedrag van het bestuur om hen te steunen in hun onderlinge *struggle for life*.

6

Maieutiek_Totalitarisme_2026

6

Isolement en sterke leiders

In deze chaotische tijd weten mensen niet meer wat te doen of te denken.

Er ontstaat ruimte voor een sterke man die de lasten zal overnemen van deze overvraagde burgers. (77)

“Het hoofdkenmerk van de massamens is niet zijn brutaliteit of achterlijkheid, maar zijn isolement en het gebrek aan normale sociale relaties.”(83)

7

Maieutiek_Totalitarisme_2026

7

Toeval en sterke leiders

“Wat de massa's weigeren te erkennen, is de toevalligheid die de werkelijkheid doordringt. Ze zijn vatbaar voor alle ideologie - en, omdat ideologieën feiten uitleggen als loutere illustraties van wetten en omdat ze elke samenloop van omstandigheden elimineren, dankzij het verzinsel van een alomvattende almacht, die geacht wordt de oorsprong te zijn van elke gebeurtenis. Om te kunnen gedijen, moet de totalitaire propaganda ontsnappen uit de werkelijkheid en haar toevlucht nemen tot fictie, het toeval vervangen door consistentie.”(T. 140)

“Vooraleer de macht te grijpen en een wereld op te richten die beantwoordt aan hun doctrines, roepen totalitaire bewegingen een leugenachtig consistente wereld voor de geest, die beter beantwoordt aan de noden van de menselijke geest dan de werkelijkheid zelf; een wereld waarin de ontwortelde massa's zich, dankzij pure verbeelding, thuis kunnen voelen en waarin hun de steeds terugkerende schokken van het werkelijke leven en de reële ervaring bespaard blijven.” (T.142)

8

Maieutiek_Totalitarisme_2026

8

Wat de massa doet

Neemt normen en attitudes van de heersende klasse niet over maar vervangt het door 'wat iedereen wel weet'.

De massa bestaat uit mensen die hun politieke apathie afwerpen en zich aansluiten bij wie hen belooft ze te representeren.

Men gaat vanuit allerlei overwegingen, gaat bestaande partijen en instituties haten en voor gek verklaren.

Er ontstaat een massa individuen die hetzelfde lot ondergaat en hun bitterheid niet omzet in een gedeeld belang, maar in een kwijt willen raken van het individuele, desnoods in opoffering, zelfs van het eigen leven.

'Er is materiele onthechting waarbij een monnik werelds overkomt' volgens Arendt. (zie blz. 81.)

9

Maieutiek_Totalitarisme_2026

9

De onverwachte reacties van de massa en de elite

- Het radicale verlies van het eigenbelang,
- De cynische of verveelde onverschilligheid tegenover de dood of andere persoonlijke catastrofes,
- De hartstochtelijke neiging om de meest abstracte noties tot leefregel te maken,
- De algemeen verbreide minachting voor de meest vanzelfsprekende regels van het gezond verstand.(citaat T.82)
- De aantrekkingskracht van massabewegingen op hoog gecultiveerde mensen. Dada met 'alles moet stuk', de wetenschap m.b.t. eugenetica, de filosofie met het nazisme en de fellowtravelers m.b.t. het reëel bestaande communisme.
- Geraffineerd en gesofistikeerd individualisme van een elite vormt, blijkt nu, geen hinderpaal om zichzelf in de massa te verliezen.

10

Maieutiek_Totalitarisme_2026

10